

**INTERIM-RAPPORTAGE INZAKE DOOR PROF. DR. D.A. STAPEL
GEMAAKTE INBREUK OP WETENSCHAPPELIJKE INTEGRITEIT**

Tilburg, 31 oktober 2011

Inhoud

1	Inleiding.....	3
1.1	Opdracht	3
1.2	Samenwerking Tilburg, Groningen, Amsterdam	3
1.3	Werkwijze Commissies	4
1.4	Karakter rapportage	5
2	Onderzoeksbevindingen	5
2.1	Omvang van de fraude.....	5
2.2	Aard van de fraude	5
2.3	Geen aanwijzingen medeweten coauteurs	6
2.4	Dissertaties	6
2.5	Klokkenluiders	8
2.6	Gevolgen van de fraude.....	8
3	Onderzoekscultuur.....	9
3.1	Inleiding.....	9
3.2	Werkwijze van de heer Stapel	9
3.3	Falen van de wetenschappelijke kritiek: merkwaardigheden in data en procedures van de heer Stapel	13
4	Aanbevelingen	19
4.1	Verdere afwikkeling van de affaire Stapel	19
4.2	Code of conduct en toezicht	20
4.3	Promotieonderzoek.....	21
4.4	Psychologische onderzoekspraktijk en publicaties.....	21
	Bijlage 1 Gesprekspartners Commissie Levelt	23
	Bijlage 2 Gesprekspartners Commissie Noort.....	24
	Bijlage 3 Reactie van de heer Stapel op concept interim-rapport.....	25

1 Inleiding

1.1 Opdracht

Op vrijdag 9 september 2011 is door de Rector Magnificus van de Universiteit van Tilburg, Prof. dr. Ph. Eijlander, de Commissie Levelt ingesteld. De Commissie bestaat uit Prof. dr. W.J.M. Levelt (voorzitter), emeritus directeur van het Max Planck Instituut voor Psycholinguïstiek en voormalig president van de Koninklijke Nederlandse Akademie voor Wetenschappen, Prof. mr. M.S. Groenhuijsen, hoogleraar straf-, strafprocesrecht en victimologie en oprichter/directeur van het interfacultair onderzoeksinstituut Intervict, en Prof. dr. J.A.P. Hagens, emeritus hoogleraar Methoden en Technieken van Sociaal Wetenschappelijk Onderzoek en voormalig decaan van de Faculteit Sociale Wetenschappen. De Commissie wordt ondersteund door secretaris mw.dr. ir. S.A.M. Baert.

De Rector Magnificus heeft de Commissie de opdracht gegeven onderzoek te doen naar de omvang en de aard van de inbreuk op de wetenschappelijke integriteit door de heer D.A. Stapel. De opdracht is tweeledig:

1. De Commissie dient in kaart te brengen welke publicaties gebaseerd zijn op gefingeerde data of gefingeerd onderzoek en over welke periode deze fraude heeft plaatsgevonden.
2. De Commissie dient zich een idee te vormen van de werkwijze en de onderzoekscultuur die deze inbreuk mogelijk hebben gefaciliteerd, en aanbevelingen te formuleren om herhaling te voorkomen.

1.2 Samenwerking Tilburg, Groningen, Amsterdam

Aangezien de heer Stapel voorheen aangesteld is geweest bij de Universiteit van Amsterdam en de Rijksuniversiteit Groningen, strekt het onderzoek zich verder uit dan alleen de Universiteit van Tilburg. Ook deze universiteiten hebben elk een onderzoekscommissie ingesteld. De Amsterdamse commissie bestaat uit Prof. dr. P.J. Drenth (voorzitter, VU), Prof. dr. J.W. Zwemmer, Prof. dr. L.A. de Klerk en Prof. dr. C.A.J. Klaassen (allen UvA). De Groningse commissie bestaat uit Prof. dr. E. Noort (voorzitter), Prof. dr. H.E. Bröring (beiden RUG), en Prof. dr. J.M. Pieters (UT). Ambtelijk secretaris is mw.drs. M. Jaspers. De drie commissies werken in goed overleg samen en de coördinatie ligt bij de Commissie Levelt van de Universiteit van Tilburg. De werkverdeling is als volgt: de commissie van de Universiteit van Amsterdam onderzoekt de publicaties van 1994 t/m 1999, waarbij speciale aandacht wordt geschonken aan het onderzoek waarop de dissertatie van de heer Stapel is gebaseerd, de Commissie Noort van de Rijksuniversiteit Groningen onderzoekt de publicaties van 2000 t/m 2006 en de Commissie Levelt van de Universiteit van Tilburg, de publicaties van 2007 t/m 2011. Voor wat betreft de promovendi/promoti van de heer Stapel behandelt de

Groningse commissie de Groningse promoti en de Tilburgse commissie de Tilburgse promoti en promovendi.

De drie commissies rapporteren alle aan hun Rectores of Colleges van Bestuur. Er is overeengekomen dat in deze interim-rapportage de specifiek Amsterdamse en Groningse bijdragen, afwijkingen, aanvullingen en overeenkomstige bevindingen, als gemarkeerde inserties (UvA/RUG) op de geëigende plaatsen in de tekst verschijnen.

1.3 Werkwijze Commissies

De Commissie is gestart met het verzamelen van alle publicaties van de heer Stapel, gepubliceerd in 2007 t/m 2011, inclusief alle datasets, vragenlijsten, hypothesen en mailwisselingen.

Ook is de heer Stapel gevraagd zelf aan te geven bij welke publicaties gebruik is gemaakt van gefingeerde data. Voor zijn tijdschriftartikelen van 1994 tot en met medio 2011 heeft hij een lijst verstrekt met daarin aangemerkt welke artikelen gebaseerd zijn op gefalsificeerde data. Met betrekking tot een tweede lijst, voornamelijk inhoudende hoofdstukken in boeken en proceedings, heeft de heer Stapel laten weten lichamelijk en geestelijk niet in staat te zijn te reageren. Daarnaast zijn vele interviews gehouden met klokkenluiders, (voormalige) promovendi, coauteurs, collega's en (oud)bestuurders om een zo volledig mogelijk beeld te krijgen van wat zich heeft afgespeeld. Een compleet overzicht van de gesprekspartners is te vinden in bijlage 1. Het overzicht van de gesprekspartners van de Groningse zustercommissie is te vinden in bijlage 2. Bij het gereed komen van dit interim-rapport waren de gesprekken van de Amsterdamse zustercommissie nog gaande.

De Commissie heeft het principe van hoor en wederhoor toegepast. De heer Stapel is uitgenodigd voor een persoonlijk onderhoud met de Commissie. Hij heeft evenwel aangegeven daartoe niet in staat te zijn. Vervolgens is een conceptversie van dit interim-rapport aan hem en zijn advocaat voor commentaar ter hand gesteld. Het commentaar van de heer Stapel op het concept interim-rapport is als bijlage 3 toegevoegd.

RUG: Door de Commissie Noort is in Groningen dezelfde lijn gevolgd voor de periode 2000-2006. Daarbij kwamen de promovendi die na die tijd in Groningen gepromoveerd zijn en waarbij de heer Stapel een rol als begeleider heeft gespeeld. In eerste instantie is geen verschil gemaakt tussen de rangorde van de coauteurs. Een vragenlijst met nadruk op de wijze van het doen van experimenten, het verkrijgen, invoeren, analyseren en interpreteren van de data werd aan alle coauteurs (35) in de betreffende periode gestuurd. Afhankelijk van de antwoorden en hun plaats in de rangorde van auteurs is een aantal van hen voor een gesprek uitgenodigd. Waar mogelijk zijn deze gesprekken in persoon gevoerd, in andere gevallen per skype. Ook in Groningen zijn collega's en (oud)bestuurders uitgenodigd om een beeld te krijgen van het onderzoeksklimaat.

1.4 Karakter rapportage

Het doel van deze interim-rapportage is het geven van een indicatie van de omvang van de fraude, het beschrijven van de aard van de fraude en de onderzoekscultuur waarbinnen deze heeft plaatsgevonden. De Commissie heeft moeten constateren dat voor een compleet overzicht van alle publicaties waarin gebruik is gemaakt van gefingeerde data, verder onderzoek noodzakelijk is. Door de vele gesprekken heeft de Commissie echter wel een goed beeld gekregen met betrekking tot de aard van de fraude en de onderzoekscultuur waarin het gebruik van gefalsificeerde data zo lang mogelijk is gebleken. Daaruit zijn inmiddels een aantal concrete aanbevelingen te formuleren.

Dit sluit niet uit dat in het eindrapport meer aanbevelingen kunnen volgen en wellicht nog meer details kunnen worden verstrekt over de fraude en hoe deze plaats heeft kunnen vinden. Dat zal met name het geval zijn in de eindrapportages van de Amsterdamse en Groningse commissies, die wat later zijn gestart met hun werkzaamheden dan de Tilburgse. Ook het eindrapport zal in goede coördinatie worden opgesteld.

2 Onderzoeksbevindingen

2.1 Omvang van de fraude

De Commissie is tot de conclusie gekomen dat de omvang van de fraude door de heer Stapel zeer aanzienlijk is. De Commissie is nu reeds gestuit op enkele tientallen publicaties waarin gebruik is gemaakt van gefingeerde data. Het volledige overzicht van deze frauduleuze publicaties zal gezamenlijk met de zustercommissies uiterlijk bij het eindrapport gepresenteerd worden. Vast is komen te staan dat het fabriceren van data al voor de Tilburgse tijd is begonnen. De Commissie heeft geconcludeerd dat ook publicaties uit de Groningse tijd besmet zijn. De fraude is al geruime tijd, in ieder geval sinds 2004, aan de gang.

RUG: Ook in zijn Groningse tijd (2000-2006) heeft de heer Stapel zich beziggehouden met frauduleuze datamanipulaties. Naar de commissie heeft kunnen vaststellen was een aantal van deze datamanipulaties uitgevoerd met data die zogenaamd al in zijn Amsterdamse tijd waren verzameld. Ook zijn in zijn Groningse periode regelmatig datasets gefabriceerd en/of werd de analyse naar zijn hand gezet.
--

2.2 Aard van de fraude

De Commissie heeft vastgesteld dat de heer Stapel fraude met data heeft gepleegd. Hij heeft in ieder geval in enkele tientallen onderzoeken datasets zelf gefabriceerd. De voorbereiding voor deze onderzoeken verliep normaal. Na

uitvoerige discussies werden stimuli en vragenlijsten ontwikkeld. Het uiteindelijke afnemen van de vragenlijsten vond echter niet plaats. De heer Stapel creëerde zelf datasets waarin de gedane voorspellingen grotendeels uitkwamen. Ook kwam het voor dat de heer Stapel datasets stuurde naar collega-onderzoekers met de mededeling dat hij deze al lange tijd had liggen, en met de vraag of zij het onderzoek wilden analyseren en opschrijven. Ook hierbij blijken datasets te zijn gefabriceerd. Een uitvoerige beschrijving van de werkwijze van de heer Stapel is te vinden in paragraaf 3.2.

Feit is dat het gaat om een grootschalige, langdurige fraude met data, waardoor mensen en met name jonge, aan hem toevertrouwde onderzoekers aan het begin van hun carrière, ten diepste getroffen zijn. Dit is uitzonderlijk laakbaar gedrag waardoor de wetenschap en met name het vakgebied van de Sociale Psychologie in hoge mate is geschaad. Dit wangedrag is voor zover ons bekend zonder precedent voor een hoogleraar in zijn positie.

RUG: De Commissie Noort heeft kunnen vaststellen dat er door de heer Stapel op verschillende manieren via datamanipulatie fraude is gepleegd. Dit kon geschieden door het creëren van gegevens die zogenaamd van proefpersonen afkomstig waren die uiteindelijk niet bleken te bestaan. Bijvoorbeeld het gebruik van een vragenlijst, die volgens de heer Stapel uitgezet was bij een school of onder een groep proefpersonen, terwijl school of proefpersonen niet bestonden of achteraf onvindbaar waren. Hierbij tekenden zich drie vormen af: (1) het volledig verzinnen van de gegevens; (2) het verzinnen/aanvullen van het gegevensbestand nadat uit eerste inspectie door de heer Stapel de indruk ontstond dat de data niet dat opleverden (positieve toetsing van hypothesen) wat hij ervan verwacht had en; (3) wijzigen van (on)volledige gegevens. Het sterke vermoeden bestaat dat deze drie vormen voorkwamen in de werkwijzen die de heer Stapel hanteerde om gewillige datasets te creëren. Dit vermoeden wordt gesterkt door het regelmatig voorkomende gebaar van de heer Stapel om een promovendus of collega een dataset aan te bieden, die hij naar eigen zeggen nog had liggen uit zijn Amsterdamse tijd, maar nog geen gelegenheid gevonden had deze te analyseren. Onderzoek door statistici zal bijdragen aan het nader beoordelen van de verdenkingen.

2.3 Geen aanwijzingen medeweten coauteurs

De Commissie heeft tot dusver geen aanwijzingen gevonden dat coauteurs doelbewust hebben meegewerkt met de heer Stapel aan datavervalsing of hebben geweten, dan wel hadden kunnen of moeten weten van de datavervalsing.

2.4 Dissertaties

De Commissie heeft met zekerheid vastgesteld dat ook in door de heer Stapel begeleide Tilburgse promotieonderzoeken gewerkt is met gefingeerde data. De Commissie heeft allereerst vastgesteld dat het proefschrift van dr. F. van Horen

geen gefingeerde data bevat. Anderzijds staat vast dat een of meer hoofdstukken in de dissertaties van dr. Y.R. Avramova, dr. M.K. Noordewier en drs. M.H.C. Meijers berusten op gefingeerde data. Het geldt wellicht ook voor ondergeschikte onderdelen van de dissertaties van dr. L. van den Broek en dr. C. Wiekens. De promotie van mevrouw Meijers, die gepland was voor 7 oktober, is op haar eigen initiatief bij het vernemen van de datafraude terstond uitgesteld omdat ook die 'besmette' data kon bevatten.

De Commissie heeft zich vervolgens de vraag gesteld of als uitvloeisel van deze bevindingen, dit consequenties zou moeten hebben voor een reeds verleende graad. Ze heeft hierbij de volgende maatstaf gebruikt: Wisten de betreffende promovendi dat de data gefingeerd waren, of was er sprake van 'culpa', verwijtbare onwetendheid? In antwoord hierop heeft de Commissie geconstateerd dat in geen van de gevallen sprake is geweest van 'culpa', of van het doelbewust meewerken van de promovendi aan de gepleegde fraude. Integendeel, deze promovendi/coauteurs zijn allen op zeer geraffineerde wijze om de tuin geleid. De Commissie is dan ook van mening dat dit in geen van de gevallen gevolgen zou moeten hebben voor een verleende graad. Wel dient uiteraard de onzuiverheid van de data gebruikt in deze dissertaties te worden bekend gemaakt, zodat mogelijk ten onrechte getrokken conclusies en gegeven interpretaties geen verdere effecten hebben.

RUG: Na gesprekken met alle in Groningen gepromoveerde onderzoekers over hun vooraf of op basis van de dissertatie gepubliceerde artikelen/hoofdstukken is de Commissie Noort tot dezelfde conclusie gekomen als de Commissie Levelt. Van het kennis hebben van of meewerken aan de fraude is bij deze promoti geen sprake geweest. Ook het begrip 'culpa', zoals door de Commissie Levelt geïntroduceerd, is bij deze Groningse junioronderzoekers niet toepasbaar. De Commissie Noort onderschrijft dan ook het oordeel van de Commissie Levelt, dat de datafraude door de heer Stapel geen gevolgen zou moeten hebben voor een verleende graad.

Anders dan over de promoti zelf is het oordeel over de dissertaties gemengd. Voor de Commissie Noort is daarbij het criterium geweest in hoeverre data door de onderzoekers zelf zijn verzameld, ingevoerd, geanalyseerd en geïnterpreteerd. Er werd in een aantal gevallen gebruik gemaakt van door de heer Stapel aangereikte datasets. Ook kwam het voor dat data in een bepaald stadium van interpretatie buiten bereik van de promovendus in handen van de heer Stapel waren.

Geén bedenkingen heeft de Commissie Noort bij de proefschriften van dr. M.B. Braun-Ekker, dr. E. Kamans, dr. S.J. Ko, dr. J. Lammers, dr. H. Oldenhuis, dr. S. vd Velde. In deze gevallen was de heer Stapel alleen om formele redenen promotor of staat vast dat de promovendus alle data van begin tot eind in eigen beheer had. Anders ligt het met de dissertaties van dr. J. Joly, dr. J. Grob, dr. S.A.Schwinghammer, dr. D. Trampe, dr. A. van den Bos, dr. M. Maringer en dr. L. Renkema. Hier heeft de Commissie Noort ondermeer twijfels over het verkrijgen en het eigen beheer van delen van de data.

2.5 Klokkenluiders

Drie jonge onderzoekers uit het eigen Departement hebben eind augustus jl. hun verdenkingen aan de departementsvoorzitter geuit met betrekking tot de datavervalsing van de heer Stapel. Na maanden van observatie waren voldoende details verzameld om aan te tonen dat er iets niet klopte. De onderzoekers verdienen alle lof voor het melden van deze misstanden. Zij zaten immers in een afhankelijke positie en hadden veel te verliezen. Na deze melding heeft de departementsvoorzitter de fraude direct gemeld bij de Rector Magnificus, die op zijn beurt direct met de klokkenluiders heeft gesproken. Het ligt niet in de opdracht van de commissie het daarop volgende evident doeltreffende optreden van Rector Magnificus en universiteitsbestuur te beschrijven, respectievelijk in detail te evalueren.

De Commissie heeft geconstateerd dat er eerder andere klokkenluiders geweest zijn. In totaal drie jonge onderzoekers hebben in een eerder stadium aan de bel getrokken met betrekking tot de geleverde datasets van de heer Stapel en voor hen waren de risico's niet minder. Ook twee hoogleraren hebben eerder geconstateerd dat data “te mooi waren om waar te zijn”. Geen van deze eerdere meldingen hebben echter geleid tot opvolging. Daarvoor waren verschillende redenen, waarop wij terugkomen in paragraaf 3.3.

2.6 Gevolgen van de fraude

De Commissie heeft geconstateerd dat coauteurs en met name promovendi in ernstige mate gedupeerd zijn als gevolg van de door de heer Stapel gepleegde fraude. Het is de Commissie in de gevoerde gesprekken gebleken dat de consequenties voor de betrokkenen formeel en informeel van aard kunnen zijn. In formele zin worden de getroffen mensen belemmerd in hun carrière, onder andere bij verlengingen van tijdelijke contracten en bij aanvragen van subsidies. Op individueel niveau zijn sommige slachtoffers gedemoraliseerd. In informele zin vindt stigmatisering plaats die langdurig kan nawerken in de verdere loopbaan.

Niet alleen personen zijn getroffen, ook het geloof in de wetenschap en in het bijzonder in de sociale psychologie, heeft door toedoen van de heer Stapel een fikse deuk opgelopen. Andere slachtoffers zijn de universiteiten van Tilburg, Groningen en Amsterdam, die reputatieschade hebben geleden, wetenschappelijke uitgevers, die gepubliceerde artikelen moeten terugtrekken en onderzoeksfondsen wier subsidies frauduleus zijn gebruikt, en collega onderzoekers die door de aan de heer Stapel toegekende subsidies of ondersteuning uit de eerste geldstroom zelf deze subsidies of ondersteuning mogelijk zijn misgelopen.

3 Onderzoekscultuur

3.1 Inleiding

Welke factoren hebben het mogelijk gemaakt dat de datafraude deze verbijsterende omvang heeft kunnen aannemen en zich over zoveel jaren heeft kunnen uitstrekken? Een antwoord op die vraag is nodig om, in deel 4, aanbevelingen te kunnen doen om herhaling te voorkomen.

Er zijn, zoals geconcludeerd in deel 2, geen aanwijzingen dat anderen bewust meegewerkt hebben aan de datafraude. Integendeel, de Commissie heeft uit alle gesprekken en onderzoek de overtuiging gekregen dat de promovendi en andere coauteurs als slachtoffer beschouwd moeten worden van de frauduleuze werkwijze van de heer Stapel. Hoe heeft de heer Stapel dit zo lang kunnen volhouden? Die vraag is des te klemmender omdat een aantal aspecten van de werkwijze van de heer Stapel, ook zonder direct vermoeden van fraude, gezien konden worden als ongebruikelijk en door sommigen ook als zodanig opgemerkt zijn.

Het antwoord is tweërlei. De belangrijkste reden is gelegen in de geraffineerde werkwijze van de heer Stapel en het onbeschaamde gebruik dat hij maakte van zijn prestige, aanzien en macht. Dit wordt toegelicht in paragraaf 3.2. Een tweede factor die speelde was een gebrekkig functioneren van de wetenschappelijke kritiek, de hoeksteen van de wetenschap. De werkwijze van de heer Stapel kon daar gemakkelijk op inspelen. Dit is het onderwerp van paragraaf 3.3.

RUG: De bevindingen van de Commissie Noort op het punt van de onderzoekscultuur komen grotendeels met die van de Commissie Levelt overeen. Dit betreft onder meer het charisma en de onaantastbare positie van de heer Stapel binnen de onderzoeksgroep en het grote vertrouwen dat promovendi en naaste collega's in de wetenschappelijke kennis en kunde en de integriteit van de heer Stapel stelden. Wel is er een accentverschil. In het licht van het onderzoek tot dusverre lijkt de nadruk in de Groningse periode van de fraude van de heer Stapel niet te liggen op het fingeren van onderzoeksdata, maar op het manipuleren daarvan (zie ook paragraaf 2.2).

3.2 Werkwijze van de heer Stapel

Wederzijds vertrouwen is een essentieel onderdeel van alle collegiale samenwerking, ook in de wetenschap. Dit is bij uitstek het geval voor een meester-gezel relatie zoals die zich voordoet in de wetenschap (promotor-promovendus of senior-junior onderzoeker). De junior moet absoluut kunnen vertrouwen op de integriteit van de 'meester'.

Voor iedereen die wetenschappelijk samenwerkte met de heer Stapel, in het bijzonder ook de collega's en junioren binnen het Departement Sociale Psychologie, was het vertrouwen in de wetenschappelijke integriteit van de heer Stapel absoluut. Het laatste wat collega's, medewerkers en studenten konden vermoeden was dat uitgerekend de wetenschappelijke coryfee van het Departement en decaan van de Faculteit dat vertrouwen systematisch zou schenden. Velen zagen hem als charismatisch leider met grote toewijding aan medewerkers en studenten. Slechts weinigen hebben aan datafraude kunnen, durven of willen denken.

De heer Stapel hanteerde een 'vernuftige', eenvoudige systematiek in zijn datafabricatie. De meest voorkomende vorm was globaal de volgende. Hij ontwierp samen met een andere wetenschapper (doorgaans een research master student, een promovendus of postdoc, maar soms ook een senior collega), in intensieve één-op-één interactie, een theorie die intelligent en creatief aansloot op een onderzoeksvraag, welke veelal afkomstig was van de partner. Ter toetsing van die theorie werden ingenieuze experimentele manipulaties ontworpen en tot in detail voorbereid en op papier uitgewerkt. De heer Stapel gaf daarbij blijk van grote literatuurkennis en van een aanzienlijke vaardigheid in het ontwerpen van de gepaste experimentele manipulaties. De materialen voor het experiment, zoals precieze omschrijvingen van de experimentele set up, gedetailleerde instructies voor de proefleiders ter plekke, de stapels vragenlijsten, experimentele benodigheden zoals plaatjes, belonend snoepgoed, etc. werden, na zorgvuldige bespreking, door de wetenschappelijke partner voorbereid in de benodigde hoeveelheden. Tevens produceerde de laatste vaak, op verzoek van de heer Stapel, een tabel met de verwachte empirische uitkomsten van alle te toetsen hypothesen. De materialen werden alle afgeleverd aan de heer Stapel, in veel gevallen achter in zijn auto geplaatst om naar de betreffende school te worden gebracht.

Tot zover was alles in orde. Maar dan volgde er een volstrekt fictieve fase. De experimenten werden (zogenaamd) uitgevoerd onder de volledige supervisie van de heer Stapel alleen. De heer Stapel had, naar eigen zeggen, uitstekende contacten met een groot aantal onderwijsinstellingen in het land. Die waren steeds weer bereid om in goed overleg met hem persoonlijk zulke onderzoeken uit te voeren, soms geholpen door (zogenaamd) betaalde research assistenten. Ter compensatie voor de inspanningen van de scholen gaf de heer Stapel er (zogenaamd) voordrachten en schonk hij (zogenaamd) de betreffende scholen van tijd tot tijd computers en beamers. De op die scholen verzamelde data werden vervolgens (zogenaamd) op die scholen zelf, veelal door (onbekende) assistenten, verwerkt en gecodeerd. De aldus 'verkregen' gegevens werden dan rechtstreeks aan de heer Stapel gegeven, nooit aan de partners.

Al die 'inspanningen' resulteerden doorgaans enkele weken later in een (gefingeerd) databestand dat de partner in zijn geheel ter beschikking werd gesteld voor nadere analyse, of ook direct in de vorm van tabellen met de benodigde gemiddelden, standaardfouten, betrouwbaarheden,

toetsingsuitkomsten, etc. De partner kon direct aan het schrijven van het artikel beginnen, al dan niet in verdere intensieve samenwerking met de heer Stapel.

Deze werkwijze beslaat het grootste deel van de door de Commissie aangetroffen fraude. Er waren ook wel varianten. Soms raakte de heer Stapel in gesprek met een collega over een interessant onderzoek waar die collega mee bezig was en zei hij te beschikken over een oude data set, ooit eerder verzameld, waar hij nog niets mee gedaan had, maar die perfect paste bij wat de collega nodig had. Deze fictieve data set werd dan vrij snel ter beschikking van de collega gesteld, die daar een mooi artikel van kon maken met uiteraard de heer Stapel als coauteur. Ook vertelde hij wel in Groningen of elders dat hij data verkregen had in Tilburg van het sociaal-psychologisch lab aldaar of er voor kon zorgen dat die data er vanuit Tilburg kwamen. Het kon dan om gefingeerde data gaan, zoals bijvoorbeeld gebeurde in het gewraakte "vleesonderzoek". In Tilburg kon het omgekeerde richting Groningen gebeuren. Ook werd ten minste een keer, naar aanleiding van tijdschriftcommentaar, de oorspronkelijke data set door de heer Stapel teruggenomen ter nadere analyse. Deze was aangevuld, zo bleek later, met een tiental nieuwe observaties, zodat alle hypothesen nu wel fraai bevestigd werden. En tenslotte werden onderzoeken ook in hun geheel verzonnen en solo 'uitgevoerd', bijvoorbeeld een onderzoek op een treinstation en met onbekende onderzoeksassistenten.

De fraude werd omkleed met veel raffinement. Het belangrijkste was natuurlijk dat de vele weken of zelfs maanden van intensieve voorbereiding geen twijfel lieten dat het om werkelijk onderzoek ging. Ook werden er realistische details toegevoegd, zoals dat bij het afnemen van de experimenten rekening gehouden werd met examenperiodes en schoolvakanties. Verder werd er weliswaar vage informatie over de scholen gegeven, maar wel details over aard, ligging en bijzondere (curriculum)kenmerken die geverifieerd konden worden via internet (hetgeen ook gebeurd is). Onderzoek op scholen, zo werd gezegd, was van belang omdat de leerlingen aldaar, anders dan de gebruikelijke psychologiestudenten, meer naïeve en daardoor betere onderzoekspersonen waren. De scholen mochten alleen door de heer Stapel zelf benaderd worden, niet door andere onderzoekers, anders zouden de scholen worden overstelpt met dergelijke verzoeken en de toegang van de heer Stapel belemmeren. De exclusieve toegang van de heer Stapel tot gegevens op de lab computer werd door hem gemotiveerd uit het gevaar van virusbesmetting wanneer iedereen toegang zou hebben (hoewel een dergelijke werkwijze bij andere hoogleraren niet gebruikelijk was). Deze lijst kan worden uitgebreid, maar voldoet om een indruk te geven van het 'vernuft' waarmee de fraude planmatig werd opgezet.

UvA: De data uit de Amsterdamse periode zijn minder gebaseerd op onderzoek bij middelbare scholieren dan het geval is in het latere onderzoek, hoewel dit soort data wel zijn gebruikt, o.a. voor enige artikelen die aan zijn proefschrift ten grondslag liggen. In het merendeel van de gevallen zijn de gegevens afkomstig uit

onderzoek op eerste of jongere jaars studenten (Amsterdam, Eindhoven) of undergraduate students (University of Michigan, University of Georgia). Aan de Universiteit van Amsterdam voldeden de eerstejaars psychologie daarmee aan de verplichting zich een aantal uren als proefpersoon beschikbaar te stellen. Ook deden studenten soms vrijwillig of tegen een vergoeding mee aan het onderzoek. In de betreffende jaren heeft inderdaad onderzoek op eerstejaars plaatsgevonden, en de heer Stapel heeft daarin meegedaan. Ook hier heeft de heer Stapel echter vrijwel altijd geïsoleerd, ongecontroleerd en ongetoetst de dataverzameling/codering/bewerking voor zijn rekening genomen. De data zijn niet meer beschikbaar. Deze zijn vernietigd conform de richtlijnen van de Gedragscode Wetenschapsbeoefening. Het controleren of met deze data is gefraudeerd is dus niet mogelijk. Ditzelfde (procedure en beschikbaarheid van de gegevens) geldt voor de ‘Amerikaanse’ data.

De heer Stapel koos zorgvuldig de junioronderzoekers met wie hij de intensieve één-op-één werkwijze wilde aangaan. Met hen werd een innige band gesmeed. Vele promovendi beschouwden hem als een persoonlijke vriend. Men kwam thuis bij hem, had gezamenlijke diners, ging gezamenlijk naar theater etc. Een dergelijke situatie is niet bevorderlijk voor het kritisch volgen van de ‘meester’.

De heer Stapel draagt met de geschetste werkwijze de volle verantwoordelijkheid voor de enorme schade die aan mensen en hun carrières, alsmede aan het aanzien van de wetenschap, in het bijzonder van de sociale psychologie, is toegebracht.

RUG: De Commissie Noort heeft de indruk gekregen dat er tijdens het proces van review, waarin een reviewer of editor verzocht om aanvullende analyse of aanvullende data, deze analyse en/of data in de gewenste vorm en uitkomst betrekkelijk snel met ondoorzichtige middelen werden geleverd. Deze vormen van fraude konden daarom worden gepleegd, omdat de heer Stapel (zie ook paragraaf 3.2) zich bediende van een werkwijze die geraffineerd en exceptioneel was en verdenkingen had kunnen oproepen, ware het niet dat zijn overtuigende en tegelijk intimiderende houding geen andere uitvoering toeliet. De heer Stapel zorgde voor de verwerking van de gegevens. Hij had immers veel subsidies binnengehaald en kon zich een reeks van onderzoeksassistenten veroorloven. De onderzoeker, promovendus dan wel collega van de heer Stapel, placht de data pas onder ogen te krijgen wanneer de heer Stapel deze na verwerking ‘bekeken’ had. In veel gevallen werd de SPSS-output aan de onderzoeker overhandigd, die de uitkomsten snel kon verwerken in een artikel, zonder dat hij of zij al te veel tijd kwijt was geraakt aan verwerking en in een aantal gevallen ook aan analyse van de gegevens.

RUG: Hoewel in Groningen wellicht sommige accenten anders lagen is de rode draad van het handelen van de heer Stapel vrijwel dezelfde. Binnen zijn

onderzoeksgroep was de heer Stapel de absolute ‘Heer van de data’. Waar in andere groepen ook het uitvoeren van de experimenten, het invoeren van de ruwe data, het analyseren en interpreteren als leermoment golden, liepen bij de heer Stapel in een aantal gevallen een of meer fases uitsluitend via hem. Een assistent voerde de data van een onderzoek in de computer in en leverde vervolgens het bestand bij de heer Stapel af. Dit bestand ging slechts in een enkel geval in kopie naar de onderzoeker. Deze kreeg van de heer Stapel het bestand voor de analyse met alle mogelijkheden tot tussentijdse manipulatie vandien. Vaker had de heer Stapel al enig voorwerk verricht. ‘Besef je wel, dat je goud in handen hebt?’ werd dan de jonge onderzoeker gevraagd. Met één jonge onderzoeker die bleef aandringen op het zien van de ruwe data ontstond een hooglopend verschil van mening waarbij de heer Stapel suggereerde dat de onderzoeker de capaciteiten en de ervaring van hem als gerenommeerde hoogleraar in twijfel trok. Door promovendi en junior-onderzoekers werd deze controle over de data door de heer Stapel wel opgemerkt, ook wel bediscussieerd met collega’s, maar uiteindelijk als service ervaren. De heer Stapel beschikte over grote onderzoeksbudgetten, kon veel student- en andere assistenten aanstellen en liet op deze wijze de jonge onderzoekers tijd winnen, die voor analyse, interpretatie en schrijven benut zou kunnen worden. Overigens wekte deze procedure bij jonge onderzoekers die niet van deze service konden profiteren soms jaloezie op.

3.3 Falen van de wetenschappelijke kritiek: merkwaardigheden in data en procedures van de heer Stapel

Hoe vernuftig de fraude ook opgezet werd, de door de heer Stapel gevolgde werkwijze en de door hem gegenereerde data vertoonden wel een aantal kenmerken die bevreemding konden oproepen en dat bij diverse personen ook hebben gedaan. Waarom heeft het dan toch nog zo lang geduurd voor de fraude werd ontdekt?

Dat heeft niet alleen gelegen aan het genoemde ondenkbare van deze fraude zonder precedent, maar ook aan het falen van de rationele, systematische, inhoudelijke, methodologische en openbare kritiek, die de hoeksteen vormt van de wetenschap.

Hieronder worden een aantal merkwaardigheden in de dataverzameling en in de data zelf opgesomd die in een normale vitale wetenschappelijke wereld opgemerkt hadden moeten worden en soms ook opgemerkt zijn, maar dan zonder verder gevolg. De partijen die hiermee iets hadden kunnen doen, zijn research master studenten, promovendi, promotiecommissies, postdocs, junior en senior onderzoekers/collega’s, collega’s en bestuurders van het Departement, van de Faculteit, van de Universiteit, redacties en reviewers van tijdschriften. Met de analyse van deze falende kritiek wordt geenszins geïmpliceerd dat er onder genoemde personen of instanties medeschuldigen zijn aan de fraude. Bij de huidige stand van het onderzoek is de fraude uitsluitend en alleen het werk van de heer Stapel. Maar diens praktijk van datafabricatie zou zeker moeilijker, zo niet

onmogelijk, zijn geweest wanneer er op verschillende niveaus andere randvoorwaarden voor de onderzoekspraktijk hadden gegolden. De bedoeling van onze analyse is om lessen te trekken uit dit treurige concrete geval en in deel 4 van dit interim-rapport aanbevelingen te formuleren die kunnen leiden tot een betere bescherming van wetenschappelijke integriteit, met name in het (sociaal-)psychologische onderzoek.

Allereerst dan een aantal merkwaardigheden rond de frauduleuze dataverzameling:

De heer Stapel verzamelde (zogenaamd) zelf de data, had als enige de supervisie over de experimenten en verwerkte/codeerde alle gegevens òf zelf òf onder zijn directe supervisie door onbekende assistenten.

Het is belangrijk voor een promovendus of research master student om zelf ervaring op te doen met het hele onderzoeksproces, inclusief het verzamelen en verwerken van de data, en zeker bij eigen onderzoek. Een aantal promovendi van de heer Stapel hebben dit proces dus nooit zelf meegemaakt. Het is in dit opzicht vreemd dat, waar dit uitgangspunt unaniem onderschreven wordt door de collega's in het Departement, niemand wist dat de heer Stapel en niet de promovendus de data verzamelde. Uitgaande van een gezamenlijke verantwoordelijkheid van het Departement voor de opleiding, ook van research master studenten en van promovendi, verbaast dit. Blijkbaar kon de heer Stapel in de praktijk doen wat hij wilde, zonder systematisch, structureel overleg.

Wanneer in het Departement de regel had gegolden dat er twee begeleiders (een dagelijkse begeleider en een supervisor) per promovendus dienden te zijn, zou deze vorm van fraude moeilijker zijn geweest. Fraude zou ook lastiger zijn geweest wanneer promovendi in teams hadden gewerkt. Nu opereerden door de heer Stapel uitgekozen onderzoekers uitsluitend in die bilaterale, geïsoleerde relatie. Bij meer samenwerking en overleg tussen de promovendi zou het feit dat een promovendus geen data verzamelde, veel duidelijker naar voren zijn gekomen.

In dat opzicht is ook de verantwoordelijkheid van de Graduate School, onder wiens facultaire verantwoordelijkheid de research master en PhD-opleiding valt, niet volledig tot zijn recht gekomen.

Diverse promovendi hebben, na hun intensieve voorbereiding, gevraagd het experiment zelf te mogen leiden, dan wel in actie te zien. Dat is steeds afgewimpeld: zij konden hun tijd beter gebruiken voor het echte wetenschappelijke werk (analyseren en schrijven); ook wilden de scholen absoluut niet dat anderen dan de heer Stapel contact zouden opnemen en op de scholen zouden komen. Ook werd er wel eens gevraagd om beschikbaarstelling van de ingevulde vragenlijsten. Dat ging helaas niet. Die lijsten werden al op de scholen gecodeerd en ingevoerd in de computer. De scholen noch de heer Stapel zelf hadden de ruimte om al die stapels te bewaren. Verder doorvragen werd

gewoonlijk afgekapt met een beroep op het vertrouwen dat de heer Stapel toekwam.

Juist door de geïsoleerde werkwijze wisten de jonge onderzoekers niet anders of dit was een normale gang van zaken in het sociaal-psychologische onderzoek.

Wat de samenwerking met de senior-onderzoekers betreft, ook daar verzorgde de heer Stapel zelf de 'dataverzameling' en reikte de uitkomsten, niet de ruwe data aan, een werkverdeling gebaseerd op vertrouwen, die niet ongebruikelijk is in de wetenschap.

Ook de leden van de promotiecommissies waarin de frauduleuze data zijn gebruikt, hebben zich nooit gerealiseerd dat de promovendus de data veelal niet zelf had verzameld maar aangereikt had gekregen door de heer Stapel. Promovendi schreven vol overtuiging (zoals ook aanbevolen in het Manual van de American Psychological Association (APA)): *wij* hebben de data verzameld op scholen etc., een gebruik van het collectieve *wij* dat in de ogen van de promovendi en ook in die van de leden van de promotiecommissies alleszins gerechtvaardigd en gebruikelijk was. Had echter de regel gegolden dat promotiecommissies zich ervan dienen te vergewissen dat de data in beginsel door de promovendus zelf vergaard dienden te zijn, dan had deze datafraude niet kunnen functioneren.

Onvoldoende openbaarheid en explicitering van de werkwijze; de experimenten waren te gecompliceerd voor de scholen; er waren geen ingevulde vragenlijsten; scholen werden nooit bij naam genoemd.

Veel aspecten van het dataverzamelingsproces waren onduidelijk. Tijdschriften namen genoegen met aanduidingen in de artikelen als "Universities in the North of The Netherlands". Precieze aanduidingen van populaties en steekproeven zijn evenwel van groot belang. Promovendi en andere partners die naar de namen van de scholen vroegen kregen, zoals vermeld, vage aanduidingen waarmee doorgaans genoegen werd genomen. Vroeg men door dan werden meer bijzonderheden gegeven maar vrijwel nooit de exacte locaties van de scholen en altijd gepaard gaande met het verbod om contact op te nemen met die scholen. Men diende vertrouwen te hebben in de heer Stapel. Werd men al te kritisch, dan liep men het gevaar dat de intensieve bilaterale samenwerkingsvorm werd beëindigd of dat er twijfel rees over geschiktheid voor een mogelijk AiO-schap.

RUG: Vanuit de Commissie Noort werd geconstateerd dat (1) proefpersonen als ‘undergraduate students’ of ‘participants’ werden betiteld zonder verdere aanduiding van herkomst. Een enkele keer werd opgemerkt dat het om ‘undergraduates’ uit Groningen ging. (2) Wanneer de promovendus niet wist wat de herkomst was, werd ‘undergraduates’ vermeld, terwijl het waarschijnlijk ging om VO-leerlingen.

Senior partners bekommerden zich over het algemeen niet om dit soort (methodologische) zaken, waar zij zich toch zorgen hadden moeten maken om het gebrek aan explicietheid.

De kritische blik faalde ook waar het ging om de feitelijke uitvoerbaarheid van de experimenten op de scholen. Sommige experimenten vereisten vergelijkingen van emmers water met constante temperaturen. Hoe kun je dat klassikaal realiseren? De toepassing van allerlei projectieve technieken en observaties vereist een intensieve training van de experimentatoren (leraren?) en soms een of twee experimentatoren per kind. Kan in redelijkheid verwacht worden dat scholen dit zo voortdurend doen? Maar vragen hierover werden niet gesteld, men accepteerde eenvoudigweg dat de heer Stapel dit allemaal voor elkaar kreeg.

Noch reviewers, noch redacties van tijdschriften bekommerden zich blijkbaar om dit soort aspecten. Het is begrijpelijk dat vanwege plaatsgebrek in de artikelen zelf niet uitvoerig ingegaan kan worden op zulke aspecten van onderzoek, maar men had toch vraagtekens dienen te plaatsen bij de feitelijke gang van zaken in het gerapporteerde onderzoek. Het is geen overbodige luxe als tijdschriften eisen op internet een gedetailleerd rapport van de gevolgde onderzoeksprocedures ter beschikking te stellen.

De data zijn te mooi om waar te zijn; de hypothesen worden vrijwel allemaal bevestigd; de effecten zijn onwaarschijnlijk groot; missing data of onmogelijke, out-of-range data komen niet of nauwelijks voor.

Dit is wellicht het meest precaire punt van de hele datafraude. Hier heeft de wetenschappelijke kritiek en houding op alle fronten ernstig gefaald. Falsificatie is een grondbeginsel van de wetenschap, maar speelde nauwelijks een rol in de onderzoekscultuur rond de heer Stapel. Alleen verificatie telde. Iedereen met enige onderzoekservaring, zeker in deze sector, weet echter dat de meeste hypothesen waarmee men begint, niet uitkomen. En als ze al uitkomen, dan verdwijnt het effect vaak bij replicatie. Dat de hypothesen van de heer Stapel altijd weer bevestigd werden had wantrouwig moeten maken, zeker wanneer in de meeste gevallen ook nog eens zeer grote ‘effect sizes’ gevonden werden, die beslist niet gebruikelijk waren in de literatuur. De conclusie was niet dat dit alles onwaarschijnlijk was, maar integendeel dat de experimenteerkunde van de heer Stapel bewonderenswaardig was. "Te mooi om waar te zijn" was een welgemeend compliment voor zijn kunde en creativiteit. Waar al die te fraaie uitkomsten aan

het denken hadden moeten zetten, werden ze juist omarmd. Als anderen faalden, was dat vanwege een tekort aan voorbereiding, inzicht of experimenteerkunde. De heer Stapel werd het model, de standaard. Alleen de heer Stapel was blijkbaar in staat om de precieze manipulaties te realiseren die nodig waren om de subtiele effecten zichtbaar te maken. Men accepteerde, indien men zelf al probeerde te repliceren, dat men faalde omdat men niet de kunde van de heer Stapel had. Maar doorgaans replicateerde men niet en zeker niet onafhankelijk. De enkele keer dat het wel gebeurde, en faalde, werd nooit bekend, want dat was niet publiceerbaar.

Kortom, hier heeft de wetenschappelijke kritiek niet adequaat gefunctioneerd. Replicatie en falsificatie zijn hoekstenen van de wetenschap. De verificatiefabriek van de heer Stapel had grote argwaan moeten wekken bij collega's, peers en tijdschriften.

Van de heer Stapel had verwacht mogen worden dat hij juist als begeleider en promotor deze kritische houding bij zijn studenten had bevorderd. Het tegendeel was het geval. Een student die zelf replicaties uitvoerde met nulresultaten werd aan zijn lot overgelaten in plaats van geprezen en geholpen.

Vreemde, onwaarschijnlijke of onmogelijke datapatronen; vreemde correlaties; exact identieke gemiddelden en standaarddeviaties; vreemde univariate verdelingen van variabelen.

De data zelf vertoonden nogal eens vreemde patronen die opgemerkt hadden moeten worden. Dit houdt verband met de weinig statistisch-onderlegde manier van datafabricatie door de heer Stapel (hij liet zich ook niet zelden nogal laatdunkend uit over statistische methoden). Het lijkt dat een deel van de fabricatie tot stand kwam door gewoon getalletjes 'op de gok' in te vullen, uitgaande van de gewenste bivariate verbanden, en door knippen en plakken van data kolommen. Deze werkwijze leidde soms tot vreemde datapatronen. Herordening van de datamatrix naar grootte van een bepaalde variabele geeft soms een matrix waarbij de ene kolom exact dezelfde is als een andere kolom, een simpel gevolg dus van knippen en plakken van bepaalde scores. Zo was het ook mogelijk dat een variabele waarop normaal gesproken slechts een paar procent 'asociaal' scoorde, nu zonder redenen en onverwacht een meerderheid als 'asociaal' aangaf. Onafhankelijke replicaties leverden *exact* dezelfde gemiddelden en standaarddeviaties op. Twee onafhankelijke variabelen die conceptueel en in ander onderzoek altijd positief correleerden, hadden nu ieder de 'juiste' verwachte effecten op de afhankelijke variabele, maar correleerden onderling negatief. Het controleren van data door middel van eenvoudige correlatiematrixes en univariate verdelingen werd niet consequent gepraktiseerd. Het siert de klokkenluiders de genoemde onwaarschijnlijkheden wél ontdekt te hebben (zie onder).

Betreurenswaardig is, tenslotte, de cultuur bij het (sociaal-)psychologisch onderzoek, waar iedereen zijn eigen data bewaart en niet ter beschikking stelt van een openbaar archief. Dit is een probleem van veel grotere omvang, zoals onlangs

bleek. Zelfs waar toegankelijkheid van de data door een tijdschrift wordt vereist, houden auteurs zich daar veelal niet aan (Wicherts et al. 2006). Archivering en openbare toegankelijkheid van onderzoeksdata maakt niet alleen dit soort datafabricatie beter zichtbaar, zij is tevens een voorwaarde voor zinvolle replicatie en meta-analyse.

Veel van genoemde merkwaardigheden zijn pas uitdrukkelijk naar voren gekomen met de kennis van nu. Maar er zijn ook herhaaldelijk mensen geweest die het een of ander direct gezien hebben. Een aantal heeft het bij een geïsoleerde gedachte gelaten, omdat ze het niet geloofden of zich te machteloos voelden ten opzichte van de heer Stapel. Maar er zijn ook anderen geweest die er uitvoeriger aandacht aan hebben besteed en er ook met anderen overleg over hebben gepleegd. Waarom heeft dit laatste niet tot een eerdere ontdekking geleid?

Eén factor heeft wellicht bijgedragen aan vertraagde onderkenning van vermoedens van fraude. Gedurende het laatste jaar hebben een zestal jonge onderzoekers twijfels geuit over de wetenschappelijke integriteit van de heer Stapel. Aan wie uit je die twijfels? Volgens de regels van het Landelijk Orgaan Wetenschappelijke Integriteit (LOWI) aan een door de universiteit aangestelde vertrouwenspersoon. In afwijking van wat het LOWI voorschrijft ("De functie van vertrouwenspersoon is onverenigbaar met die van lid van het (College van) Bestuur, faculteitsdecaan, directeur van een onderzoekschool of onderwijs- of onderzoekinstituut"), is in Tilburg de Rector Magnificus de aangewezen vertrouwenspersoon. Dat is, zeker voor een student of jonge AiO, hoog op en ver weg. De Rector Magnificus is een van de machtigste mensen binnen de universiteit. Daar ga je niet heen, zo is de voor de hand liggende gedachte, als je je vermoedens niet keihard kunt maken. Daar kwam bij dat de heer Stapel vanaf zijn aanstelling en als decaan zich kon verheugen in aanzienlijke steun door het College van Bestuur.

Je gaat dus naar een hoogleraar of ander staflid, in de hoop dat die de juiste vervolgstappen weet te zetten. En ook dat is niet zonder problemen, want wat voor relatie hebben die zelf met de vermeende fraudeur? Het wordt klokkenluiders veel gemakkelijker gemaakt wanneer er een onafhankelijke universitaire vertrouwenspersoon is voor wetenschappelijke integriteit, die geen onderdeel vormt van de bestuurslijn.

RUG: Reeds in de Groningse periode was de opvallend afwijkende omgang met het proces van de data onderwerp van gesprek. Merkwaardigerwijs niet bij de directe collega's van de leerstoelgroep van de heer Stapel.

Er zijn in 2010 en 2011 drie meldingen verricht aan leden van de wetenschappelijke staf binnen de psychologie. De eerste twee hebben in eerste of tweede instantie niet geleid tot follow-up. Daarin heeft de haast onaantastbare positie van de heer Stapel wellicht een rol gespeeld. De derde melding, aan de departementsvoorzitter en buitengewoon zorgvuldig voorbereid door een drietal

jonge en zeker in hun positie kwetsbare klokkenluiders, is wel direct professioneel opgepakt met het bekende resultaat.

Ook bij collega-hoogleraren zijn gedurende het laatste jaar tweemaal verdenkingen gerezen ten aanzien van door de heer Stapel aangereikte data. Aan die verdenkingen is geen follow-up gegeven. De Commissie concludeert dat de zes jonge klokkenluiders meer moed, alertheid en speurzinnigheid hebben getoond dan zittende hoogleraren. De Commissie voegt daar evenwel aan toe dat er op geen moment enige functionaris binnen de universiteit is geweest die over zodanig dwingende aanwijzingen van academisch wangedrag heeft beschikt dat hij of zij daar officieel werk van had moeten maken.

4 Aanbevelingen

Vertrouwen blijft de basis van alle wetenschappelijke samenwerking. Het kan niet door bureaucratische maatregelen worden vervangen. Dat vertrouwen kan echter alleen gedijen in een onderzoeksomgeving waarin de regels van het spel helder en expliciet zijn. Op dat punt dienen in met name de psychologische onderzoekspraktijk en de afwikkeling van de zaak Stapel de volgende aanbevelingen in beschouwing te worden genomen.

4.1 Verdere afwikkeling van de affaire Stapel

Het ligt in de rede voor de universiteiten van Groningen en Tilburg de in hun goede eer en carrière beschadigde personen genereus tegemoet te treden.

Promovendi en promoti

In het geval van drs. Meijers, aan wie het doctoraat nog niet was verleend, adviseert de Commissie aan de Universiteit van Tilburg haar in de gelegenheid te stellen aanvullend onderzoek te verrichten zodat zij een herzien proefschrift kan schrijven gebaseerd op onbesmet onderzoeksmateriaal.

In alle gevallen waarin een dissertatie (mede) gebaseerd blijkt te zijn geweest op gefabriceerde data, dient de betreffende universiteit dat openbaar te maken.

RUG: Het is te overwegen de promoti in het bezit te stellen van een officiële verklaring dat na grondig onderzoek de Commissies is gebleken dat hen geen enkel verwijt treft en de toegekende graad in het licht van de eigen prestaties van betrokkene terecht is toegekend

Coauteurs

Coauteurs van besmette artikelen dienen in een zo vroeg mogelijk stadium op de hoogte te worden gesteld van de status van het betreffende artikel.

Direct na voltooiing van de werkzaamheden van de drie samenwerkende commissies van de Universiteit van Tilburg, de Universiteit van Groningen en de Universiteit van Amsterdam, dienen de drie universiteiten gezamenlijk de lijst van "besmette" Stapel (et al.) publicaties ter beschikking te stellen van de uitgevers van de betreffende artikelen. Tevens dienen zij uitgevers op de hoogte te stellen van artikelen waarover geen zekerheid bereikt is kunnen worden over de veraciteit van de gerapporteerde data. Beide lijsten dienen ook publiek beschikbaar te blijven, alsmede eventuele aanpassingen die op later tijdstip kunnen worden toegevoegd.

Onderzoeksfondsen

De betreffende universiteiten dienen de onderzoeksfondsen die aan de financiering van het onderzoek van de heer Stapel hebben bijgedragen te informeren over eventuele frauduleuze publicaties die uit dat onderzoek zijn voortgekomen. Zij dienen ook na te gaan hoe die subsidies in feite zijn gebruikt op het niveau van Faculteit en Departement.

Universitaire middelen

De betreffende universiteiten dienen na te gaan of binnen de onderzoeksgroep van de heer Stapel de universitaire middelen op een rechtmatige wijze zijn besteed.

Strafrechtelijke aangifte

De Commissie beveelt de Universiteit van Tilburg aan bij het Openbaar Ministerie aangifte te doen van valsheid in geschrifte c.q. oplichting door de heer Stapel. In dit verband speelt een belangrijke rol dat dit frauduleus handelen ernstige schade toe heeft gebracht aan de goede naam en carrièrekansen van aan de heer Stapel toevertrouwde jonge wetenschappers.

Onderzoek naar mogelijkheid ontneming doctorsgraad van de heer Stapel

Ten aanzien van het proefschrift van de heer Stapel heeft de Commissie UvA niet aantoonbaar kunnen vaststellen dat met onderzoeksgegevens is gefraudeerd, mede omdat de data vernietigd zijn. Intrekking van de doctorsgraad op die grond is derhalve juridisch niet mogelijk. Wel beveelt de Commissie de Universiteit van Amsterdam aan op grond van de bevindingen nader te laten onderzoeken of aan de heer Stapel zijn doctorsgraad zou kunnen worden ontnomen op grond van uitzonderlijk wetenschappelijk onwaardig gedrag, in strijd met de aan het doctoraat verbonden plichten. (<http://www.lto.de/de/html/nachrichten/4297/vgh-bw-entzieht-dokortitel-der-unwuerdige-forschungsbetrueger>).

4.2 Code of conduct en toezicht

De Commissie beveelt aan dat nieuw benoemde stafleden van de Universiteit van Tilburg bij hun aanstelling een contract tekenen waarin zij verklaren een "code of conduct" te respecteren. Bij het begin van hun werkzaamheden dienen AiO's een korte integriteitscursus te volgen waarin de "code of conduct" wordt behandeld. Aanbevolen "codes of conduct" zijn "De Nederlandse Gedragscode

Wetenschapsbeoefening" (VSNU, 2005) en de "European Code of Conduct for Research Integrity" (ESF-ALLEA 2011).

De Universiteit van Tilburg dient een vertrouwenspersoon wetenschappelijke integriteit aan te stellen volgens de richtlijnen zoals landelijk overeengekomen in het LOWI. Iedere student en medewerker dient te worden geïnformeerd over het bestaan van die vertrouwenspersoon.

In aanvulling op de vigerende 'Klokkenluidersregeling UvT' (2007) dient de Universiteit van Tilburg - volgens de richtlijnen zoals landelijk overeengekomen in het LOWI - een regeling te ontwerpen en in te voeren die de bescherming van klokkenluiders waarborgt in geval van een melding van een vermoedelijke inbreuk op de wetenschappelijke integriteit.

4.3 Promotieonderzoek

Elk psychologisch promotieonderzoek aan de Universiteit van Tilburg dient door tenminste twee supervisors begeleid te worden.

De data waarop een empirisch-psychologisch proefschrift in Tilburg gebaseerd is dienen als regel door de promovendus zelf verzameld en geanalyseerd te zijn. De promotiecommissie heeft mede tot taak zich hiervan te vergewissen.

De promotieformule aan de Universiteit van Tilburg dient melding te maken van zowel de rechten als de plichten die door recht of gewoonte jegens wetenschap en samenleving aan het doctoraat verbonden zijn.

UvA: De Commissie voor Promoties aan de Universiteit van Amsterdam wordt aanbevolen te onderzoeken of voorgaande aanbevelingen aanleiding geven tot bijstelling van het Algemeen Promotiereglement, in het bijzonder de artikelen die handelen over de verantwoordelijkheden van de promovendus, promotor en copromotor.

4.4 Psychologische onderzoekspraktijk en publicaties

De Commissie is bij haar onderzoek op een aantal kwetsbaarheden gestuit binnen het psychologisch onderzoek aan de Universiteit van Tilburg, die aanleiding geven tot de navolgende aanbevelingen.

De desbetreffende psychologische wetenschappelijke publicaties dienen met toereikende specificaties te vermelden hoe en waar de data zijn verzameld.

Veel meer dan usance is in de psychologische onderzoekspraktijk, moet onderzoeksrepliatie gaan behoren tot het basisinstrumentarium van de discipline.

Onderzoeksdata die aan psychologische publicaties ten grondslag liggen dienen ten minste tot vijf jaar na publicatie gearchiveerd te blijven en op aanvraag ter beschikking gesteld te worden aan andere wetenschapsbeoefenaren. Dit geldt niet alleen voor de ruwe laboratoriumdata, maar ook voor ingevulde vragenlijsten, band- en video-opnamen, etc. De publicatie dient te vermelden waar de ruwe data zich bevinden en hoe ze toegankelijk zijn.

Door de chronologische verdeling van de werkzaamheden was het onvermijdelijk dat sommige gesprekspartners door meerdere commissies geïnterviewd zijn.

Bijlage 1 Gesprekspartners Commissie Levelt

Dr. Y.R. Avramova
Prof. dr. I. van Beest
Dr. L.M. van den Broek
Drs. A.J. van Doorn
Prof. dr. P. Eijlander
Drs. M. Elshout
Drs. E.R.K. Evers
Prof. dr. G.L.M. van Heck
Dr. F. van Horen
Dr. Y. Inbar
Dr. J.F. Jolij
Prof. dr. G. Keren
Prof. dr. E.J. Kraemer
Dr. J. Lammers
Dr. D. Lerouge
Drs. L.A.J.G. van der Linde
Prof. dr. S.M. Lindenberg
Drs. M.H.C. Meijers
Drs. M.H.J. Meijs
Dr. R.M.A. Nelissen
Dr. M.K. Noordewier
Prof. dr. F.G.M. Pieters
Dr. L. Renkema
Dr. K.I. Ruijs
Prof. dr. C.G. Rutte
Dr. S.A. Schwinghammer
Prof. dr. G.R. Semin
Prof. dr. T.M.M. Verhallen
Prof. dr. A.J.R. van de Vijver
Prof. dr. A.J.J.M. Vingerhoets
Dr. C.J. Wiekens
Drs. J. van Wolferen
Prof. dr. M. Zeelenberg

Bijlage 2 Gesprekspartners Commissie Noort

Prof. dr. J.M.F. ten Berge
Prof. dr. H. Blanton
Drs. R. Boerrigter
Dr. J. W. Bolderdijk
Dr. A. van den Bos
Prof. dr. A.P. Buunk
Prof. dr. A. Dijksterhuis
Dr. M.A.J. van Duijn
Prof. dr. E.H. Gordijn
Dr. J.D.M. Grob
Dr. J.A.M. Heesink
Dr. J.F. Jolij
Dr. E. Kamans
Prof. dr. H.A.L. Kiers
Dr. A. Klapwijk
Dr. S.J. Ko
Dr. W. Koomen
Dr. J. Lammers
Prof. dr. S.M. Lindenberg
Dr. M. Maringer
Dr. D. Marx
Dr. K. Massar
Prof. dr. D. Muller
Dr. H.K.E. Oldenhuis
Prof. dr. S. Otten
Prof. dr. K.I. van Oudenhoven-van der Zee
Prof. dr. J.L. Peschar
Dr. W.J. Post
Prof. dr. T.T. Postmes
Dr. L. Renkema
Dr. K.I. Ruijs
Dr. S.A. Schwinghammer
Prof. dr. R. Spears
Prof. dr. J. Suls
Prof. dr. A. Tesser
Dr. D. Trampe
Dr. S.W. van der Velde
Prof. dr. E. van der Vliert
Dr. C.J. Wiekens

Bijlage 3 Reactie van de heer Stapel op concept interim-rapport

28 Oktober 2011

Geachte commissie,

Met ontzetting en schaamte heb ik kennis genomen van het rapport. Mijn huidige gesteldheid staat mij echter niet toe dit rapport volledig te beoordelen op eventuele feitelijke onjuistheden

Ik hecht eraan te benadrukken dat de fouten die ik heb gemaakt, niet zijn voortgekomen uit eigenbelang. Ik herken me niet in het beeld dat wordt geschetst van een man die heeft geprobeerd jonge onderzoekers voor zijn karretje te spannen. Ik heb fouten gemaakt, maar was en ben oprecht betrokken bij het vakgebied van de sociale psychologie, bij jonge onderzoekers en bij overige collega. Daarom heb ik spijt van het leed dat ik anderen heb aangedaan.

Ik ben vooralsnog voornemens aanstaande maandag een schriftelijke verklaring af te geven.

Diederik Stapel